

Terežín

Kraj: Ústecký

Správní obvod: Litoměřice

Nadmořská výška: 150 m n. m.

Počet obyvatel: 2 770

Adresa URL: www.terezin.cz

Okres: Litoměřice

GPS souřadnice: 50.510999N, 14.150547E

První pís. zmínka: 1780 (242 let)

PSČ: 411 55

Památky a zajímavosti Terežín

Město Terežín má status městské památkové rezervace, své významné stavby postupně obnovuje a je dlouhodobě nejnavštěvovanějším turistickým cílem v Ústeckém kraji.

Od povodní v roce 2002 je systém opevnění Hlavní pevnosti průběžně rehabilitován. Nejprve byly vyčištěny příkopy a zprovozněn vodotechnický systém, následovalo mýcení náletové zeleně. V současnosti je většina systému opevnění volně přístupná a láká k procházkám. Dlouhodobou činností Klubu Vojenské Historie – Pevnost Terežín (KVH-PT) je kultivován a udržován úsek kolem Ravelinu č. 18 v západní části opevnění Hlavní pevnosti. Již řadu let mohou návštěvníci poznávat opevnění včetně podzemních minových chodeb v rámci prohlídek s odborným výkladem členů jmenovaného sdružení.

Jádrem bývalého pevnostního města je rozlehlé náměstí Čs. armády. Na severozápadní straně stojí budova radnice z roku 1839 s městským informačním centrem, na jihozápadní straně Kulturní (dříve Německý) dům z let 1789–1790. Vedle něj je Dům inženýrů, sídlo ženijního velitelství z let 1780–1781, na protější straně Důstojnický dům a budova Posádkového velitelství z let 1787–1788. Mezi nimi se tyčí dominanta města, posádkový kostel Vzkříšení Páně z let 1805–1810, projektovaný ing. Heinrichem Hatzingerem a Juliem de Andreis. Stavba s 56 m vysokou věží se velmi podobá kostelu v sesterské pevnosti Josefov u Jaroměře.

Ve městě se dochovala řada dalších významných staveb, z nichž je třeba zmínit alespoň ty nejdůležitější. Ve Fučíkově ulici je to budova jízdárny z let 1861–1862, původně určená k výcviku jezdeckých koní, a bývalá nemocnice z let 1782–1783. V parčíku vojenské nemocnice roste památná hlošina úzkolistá, stará 80 let, vysoká 15 m, s obvodem kmene 285 cm.

V Žižkově ulici se nachází Dělostřelecká kasárna z let 1782–84, poskytující ubytování až 420 mužům dělostřeleckého vojska, a Zbrojnice z téže doby, původně hlavní skladiště zbraní v pevnosti. Opodál v Revoluční ulici jsou Velká pěchotní kasárna, objekt se třemi uzavřenými dvory z let 1782–1783 s rozměry 155 x 65 m, největší kasárenská budova v Terežíně, v Pražské ulici budova bývalé německé školy z roku 1887 (dnes muzeum) a Wieserův dům, kdysi soukromá rezidence bohatého výrobce a dodavatele stavebního materiálu z let 1784–1788, později důstojnické kasino. V jižní části města stojí za pozornost Jezdecká (Magdeburská) kasárna z roku 1784 ve Vodárenské ulici, objekt se třemi uzavřenými dvory, v němž se mohlo ubytovat až 620 vojáků a 420 koní, v ulici Legií je rozlehlý proviantní sklad s jedním obdélným dvorem z let 1786–1789, kde se skladovaly zejména sůl, cukr, mouka a pečivo, na rohu Hálkových sadů a Dlouhé ulice Malá pěchotní kasárna z let 1786–1787, tradiční sídlo 42. pěšího pluku. Při ulici Dukelských hrdinů v západní části města je ve zdivu kavalíru č. 4 zazděn základní

kámen terezínské pevnosti položený roku 1780 císařem Josefem II.

Dochovala se i většina pevnostních objektů, bastionů, kurtin, ravelinů, kavalírů, včetně podzemních protiminových galerií a objektů stavidel. Zmínit je třeba zejména nedávno vyčištěný a zpřístupněný Ravelin č. 18 a Bastion č. 5, Dolní a Horní vodní bránu na břehu Ohře a Kavalír Bastionu č. 2 naproti proviantnímu skladu poblíž bývalé bohušovické brány, vystavěný jako součást vnitřního obranného okruhu v letech 1781–1787. Uvnitř bývaly pekárny s výrobní kapacitou až padesát tisíc porcí chleba denně.

V ulici Bohušovická brána je márnice ghetta a kolumbárium, v nejnižnější části města Krematorium a terezínské hřbitovy; na Židovském hřbitově je pochováno přes 9 000 obětí ghetta. Původní výzdobu hřbitova nacisté v roce 1944 zničili, současná pietní úprava pochází z roku 1972. Krematorium se čtyřmi pecemi postavili obyvatelé ghetta roku 1942. Speciální vězeňská skupina tu zpopelnila více než 30 000 obětí ghetta, Malé pevnosti a koncentračního tábora v Litoměřicích. Se Židovským hřbitovem sousedí zajatecký hřbitov z 1. světové války, kde jsou pochováni zejména ruští vojenští zajatci. Areál doplňuje ještě Městský hřbitov s hrobem stavitele a prvního velitele terezínské pevnosti maršála von Steinmetze a s pomníkem věnovaným účastníkům sarajevského atentátu v roce 1914.

Ve Smetanových sadech je altán-pomník 42. pěšího pluku z let 1914–1916 od architektů E. Richtra a E. Hempela. Původně bylo v altánu umístěno sousoší pěšáka a bubeníka, po pádu Rakousko-Uherska busta T. G. Masaryka. Ta byla za 2. světové války odstraněna a celý park uzavřen, v roce 2004 proběhla rekonstrukce tohoto pomníku.

Malou pevnost tvoří Správní dvůr s přijímací kanceláří, strážnice a kancelář velitele věznice, I. dvůr s celami, samotkami, ošetřovnou, koupelnou, odšívárnou, marodkou atd., II. dvůr, kde v době okupace pracovali vězni v dílnách, III. dvůr, který byl od poloviny roku 1942 vyčleněn pro ženy; IV. dvůr byl vybudován až v letech 1943–1944 a obklopovaly jej cely, kde bylo ke konci války vězněno až 3 000 lidí. V tzv. Panském domě bydlel velitel věznice a někteří dozorcí s rodinami (dnes zde sídlí pracovny Památníku Terežín), poblíž je kino, zřízené roku 1942 pro dozorčí personál, bývalá kasárna SS, dnes s muzejní expozicí a galerií, a nemocniční blok, kde ke konci války zemřely stovky vězňů na tyfus.

Ve vnější části Malé pevnosti se nachází popraviště, na němž bylo od roku 1943 zastřeleno na 300 vězňů, místo hromadných hrobů, kde bylo v roce 1945 exhumováno 601 těl, později pohřbených na Národním hřbitově.

Tak trochu kuriozitou je chátrající bazén, vybudovaný roku 1942 zatčenými roudnickými studenty a židovskými vězni; šlo vlastně o protipožární nádrž, kterou však dozorcí a jejich rodiny využívali také ke koupání. V prostoru mezi Pražskou ulicí a Starou Ohří před hlavní branou do Malé pevnosti je Národní hřbitov, vybudovaný v letech 1945–1958, kde je pohřbeno na 10 000 obětí.

Přehled označení pevnostních prvků:

Retrenchement - nadstavba na bastionu nebo ravelinu Bastion - základní obranný prvek pětiúhelníkového tvaru, obvykle v místech lomu obvodu pevnosti Galerie - krytá klenutá chodba uvnitř pevnostních prvků Kavalír - samostatná čtyřboká hradba uvnitř bastionu Kleště - dvě ramena svírající tupý uhel, nižší hradba v příkopu chránící kurtinu před přímým ostřelováním Kurtina - spojovací hradba mezi bastiony Kontrgarda - hradba předsunutá před bastionem Kontreskarpa - vnější strana příkopu Mina - podzemní chodba s komorou k umístění nálože Odposlouchávací chodba - galerie, sloužící ke sledování zemních prací nepřítele Ravelin - většinou tří, ale i pětiboká pevnůstka, předsunutá

před kleštěReduit - tříboká samostatná pevnůstka uvnitř ravelinuTraverza - příčná hradba na kryté cestěDvoukaponiera - také "zemní kufr", bezpečná cesta

Ravelin 18

Pevnostní prvky zvané raveliny byly z taktického hlediska nejdůležitějšími součástmi středního obranného okruhu pevnosti. Tyto tříboké objekty patřily k nejdokonalejším hradbám svého druhu co se týče jejich tvaru a začlenění do opevnění, stejně tak jako jejich výzbroje a vybavení (na jejich ochozu bylo 56 podstavců pro děla). Ravelin č. 18 a prostor kolem něj byl v nedávné době vyčištěn a je volně přístupný veřejnosti jakožto ukázka fortifikačního umění konce 18. století. Městem je využíván při pořádání různých kulturních akcí např. každoročních Josefínských slavností začátkem října.

Podzemní chodby

V pevnosti Terezín byla vybudována dokonalá síť podzemních chodeb o celkové délce asi 30 km. Těmito chodbami byly opatřeny téměř všechny pevnostní prvky. Ve vnějším obranném okruhu pevnosti byla zřízena hustá síť minových chodeb. Ty měly sloužit jako účinná preventivní obrana proti podkopům a následným útokům náložemi na obranné valy. Dalším prvkem podzemního obranného systému byly chodby naslouchací, které měly sloužit k odposlouchávání nepřítele, jenž by se pevnost pokusil podkopat. Dále se zde nacházejí střelecké galerie opatřené podstavci pro střelce, střelnými a větráky pro odvod zplodin ze střelného prachu. Systém chodeb je značně členitý.

